

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

VẤN ĐỀ TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM THỂ HIỆN QUA TRUYỆN THƠ

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN

Giảng viên hướng dẫn : TS. Phạm Việt Long
Sinh viên thực hiện : Đinh Thị Mai Trang
Lớp : VHDT 12B

HÀ NỘI - 2010

LỜI CẢM ƠN

Qua quá trình nghiên cứu và khảo sát thực địa, Đề tài “ Vấn đề tình yêu của các dân tộc thiểu số Việt Nam thể hiện qua Truyện thơ” đã được hoàn thành dưới sự hướng dẫn tận tình của thầy giáo, TS Phạm Việt Long, sự giúp đỡ và tạo mọi điều kiện của các thầy cô giáo trong khoa Văn Hóa Dân Tộc Thiểu Số, các cán bộ chuyên viên Phòng Văn Hóa Huyện Ngân Sơn, Tỉnh Bắc Kạn cùng bà con nhân dân xã Vân Tùng. Huyện Ngân Sơn, Tỉnh Bắc Kạn.

Qua đây người viết xin chân thành gửi lời cảm ơn tới thầy giáo, TS. Phạm Việt Long đã tận tình hướng dẫn người viết hoàn thành bài khóa luận này.

Xin trân trọng cảm ơn Trung tâm thư viện trường Đại Học Văn Hóa Hà Nội, Phòng Văn Hóa huyện Ngân Sơn, tỉnh Bắc kạn và một số bản làng đồng bào dân tộc thiểu số nơi người viết nghiên cứu về Truyện thơ.

Do thời gian cũng như trình độ còn hạn chế nên đề tài không tránh khỏi những thiếu sót. Kính mong các thầy cô giáo và các bạn đóng góp, bổ sung ý kiến để bài khóa luận đạt kết quả tốt và hoàn thiện hơn.

Người viết xin chân thành cảm ơn !

Sinh viên

ĐINH THỊ MAI TRANG

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI	9
1.1. CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM.....	9
1.1.1. Khái quát về các dân tộc thiểu số Việt Nam.....	9
1.1.2. Văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam trong nền văn Việt Nam nói chung.....	13
1.2. VĂN HÓA DÂN GIAN, VĂN HỌC DÂN GIAN CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM.....	16
1.2.1. Văn hóa dân gian các dân tộc thiểu số Việt Nam.....	16
1.2.2. Văn học dân gian các dân tộc thiểu số Việt Nam.....	19
1.3. VẬN DỤNG PHƯƠNG PHÁP LIÊN NGÀNH TRONG NGHIÊN CỨU.....	21
1.3.1. Vận dụng quan điểm của chủ nghĩa Mác về mối liên hệ phổ biến giữa các sự vật hiện tượng.....	21
1.3.2. Văn học dân gian có mối liên hệ mật thiết với các ngành khác.....	21
1.3.3. Với Truyện thơ các dân tộc thiểu số Việt Nam có thể nghiên cứu từ hai góc nhìn văn học và văn hóa.....	21
1.4. QUAN ĐIỂM HỆ THỐNG KHI NGHIÊN CỨU VĂN HỌC DÂN GIAN.....	22
1.4.1. Khái niệm về phương pháp nghiên cứu hệ thống.....	22
1.4.2. Nghiên cứu văn học dân gian đòi hỏi phải theo quan điểm hệ thống.....	23
1.5. KHÁI NIỆM VỀ TRUYỆN THƠ.....	25
1.5.1. Truyện thơ là gì.....	25
1.5.2. Đặc trưng của Truyện thơ.....	25
1.5.3. Giá trị của Truyện thơ.....	26
1.5.4. Mối liên hệ giữa Truyện thơ và đời sống hiện nay.....	28
Chương 2: TRUYỆN THƠ VỀ TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM	32
2.1. KHÁI QUÁT VỀ TRUYỆN THƠ CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM.....	32
2.2. TRUYỆN THƠ VỀ ĐỀ TÀI TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM.....	34
2.3. NHỮNG VẤN ĐỀ CỐT LÕI VỀ TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ ĐƯỢC THỂ HIỆN TRONG CÁC TRUYỆN THƠ TIÊU BIỂU.....	39
2.3.1. Tình yêu phải dựa trên sự hiểu biết lẫn nhau.....	39

2.3.2. Điểm then chốt của tình yêu là sự chân thực và lòng thủy chung.....	45
2.3.3. Phải vượt qua mọi thử thách để bảo vệ tình yêu.....	51
2.3.4. Tình yêu tất yếu dẫn đến hôn nhân.....	57
2.3.5. Một vài nét đặc thù của Truyện thơ về tình yêu của các dân tộc thiểu số Việt Nam.....	60
Chương 3: GÌN GIỮ VÀ PHÁT HUY NHỮNG NÉT ĐẸP VỀ TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ TRONG VIỆC XÂY DỰNG NẾP SỐNG HIỆN NAY.....	65
3.1. CUỘC SỐNG HIỆN NAY VÀ VẤN ĐỀ TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ.....	65
3.2. VẤN ĐỀ TÌNH YÊU Ở MỘT VÙNG DÂN TỘC THIỂU SỐ CỤ THỂ.....	67
3.3. GÌN GIỮ VÀ PHÁT HUY NHỮNG MẶT TÍCH CỰC THỂ HIỆN TRONG TRUYỆN THƠ VỀ VẤN ĐỀ TÌNH YÊU CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ TRONG CUỘC SỐNG HIỆN NAY.....	74
3.3.1. Những giá trị cơ bản của Truyện thơ dân tộc thiểu số về vấn đề tình yêu.....	74
3.3.2. Vai trò của Truyện thơ đối với việc lưu giữ và truyền bá những mặt tích cực về tình yêu của đồng bào dân tộc thiểu số trong cuộc sống hiện nay.....	77
3.4. CÁC BIỆN PHÁP GÌN GIỮ VÀ PHÁT HUY TRUYỆN THƠ TRONG CUỘC SỐNG HIỆN NAY.....	78
KẾT LUẬN.....	81
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	85
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Truyện thơ là một thể loại văn học dân gian đã có từ xa xưa, được nhân dân các dân tộc thiểu số truyền miệng từ đời này qua đời khác và được lưu giữ qua sách vở. Đây là một giá trị cần được bảo tồn và phát huy trong đời sống hiện nay.

Qua văn học dân gian nói chung và Truyện thơ nói riêng của các dân tộc thiểu số ở Việt Nam, chúng ta có thể tìm hiểu về nếp sống, phong tục của đồng bào dân tộc thiểu số, từ đó rút ra những bài học bổ ích cho việc xây dựng nếp sống văn hóa hiện nay.

Truyện thơ về tình yêu của các dân tộc thiểu số thể hiện rất rõ đời sống tình cảm, quan niệm và cách ứng xử đối với tình yêu. Tìm hiểu kỹ vấn đề này có thể vận dụng những mặt tích cực và tránh được những mặt tiêu cực trong đời sống hiện nay.

Mặc dù có tính chất quan trọng như vậy, nhưng Truyện thơ các dân tộc thiểu số ở Việt Nam chưa được nghiên cứu nhiều và vấn đề tình yêu thể hiện trong đó hầu như chưa được đề cập trong một chuyên luận nào. Lựa chọn đề tài nghiên cứu này, người viết muốn giới thiệu một nét đẹp và đặc sắc về tình yêu của đồng bào dân tộc thiểu số được thể hiện qua các tác phẩm văn học dân gian, cụ thể là Truyện thơ, từ đó rút ra những vấn đề có liên quan đến nếp sống, phong tục của đồng bào dân tộc thiểu số thể hiện qua tình yêu lứa đôi.

Thực hiện công cuộc đổi mới về mọi mặt kinh tế - xã hội, đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước với nhiều thành phần kinh tế, mở cửa giao lưu quốc tế, đất nước ta đã và đang phát triển mạnh mẽ. Nhưng bên cạnh

nhiều thành tựu kinh tế đã đạt được kết quả tốt thì văn hóa cũng bị ảnh hưởng không nhỏ, bằng chứng là có những giá trị văn hóa truyền thống bị mai một, thậm chí đang có xu hướng biến mất khỏi đời sống của con người, trong đó có văn học dân gian và Truyện thơ các dân tộc thiểu số - một lĩnh vực của văn học dân gian, là một minh chứng.

Văn học dân gian là một bộ môn chuyên ngành mà sinh viên khoa Văn Hóa Dân tộc thiểu Số được học nhưng do thời gian học ngắn, số tiết giảng trên lớp còn ít nên chưa hiểu được hết những giá trị của nó. Vì vậy, nghiên cứu đề tài này, người viết muốn tìm hiểu thêm về bộ môn Văn học dân gian các dân tộc thiểu số, đồng thời đề tài sẽ là một tài liệu quý báu giúp sinh viên có thể hiểu thêm về đời sống tình cảm của đồng bào dân tộc thiểu số.

Bản thân người viết là một người dân tộc Tày, có tinh thần ham học hỏi và lòng yêu quý dân tộc, nên muốn tìm hiểu và nghiên cứu sâu hơn về nền văn hóa của dân tộc mình cũng như của các dân tộc khác. Đồng thời là một sinh viên khoa Văn hóa dân tộc thiểu số - trong tương lai người viết muốn trở thành cán bộ văn hóa ở địa phương - nên thực hiện đề tài **“Vấn đề tình yêu của các dân tộc thiểu số Việt Nam thể hiện qua Truyện thơ”** người viết có thể mở mang vốn kiến thức giúp ích cho công việc của mình sau này. Nghiên cứu đề tài này, người viết muốn đóng góp một phần nhỏ của mình vào việc nghiên cứu giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc thiểu số theo tinh thần nghị quyết Trung ương V khóa VIII đã đề ra: *“Xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc”*.

2. Lịch sử nghiên cứu

Giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc là vấn đề luôn được Đảng và Nhà nước ta quan tâm hàng đầu. Để vận dụng quan điểm đó, các nhà khoa học nước ta đã dày công sưu tầm, nghiên cứu vốn văn hoá truyền thống của các dân tộc,

trong đó có Truyện thơ. Đã có nhiều tác giả thực hiện nhiều công trình nghiên cứu về Truyện thơ của người dân tộc thiểu số, trong đó có những dạng như sau:

****Thứ nhất là những bài giới thiệu, nghiên cứu in ở đầu các tác phẩm hoặc mở đầu các tập tuyển:***

- *Tổng tập Văn học dân gian các dân tộc thiểu số Việt Nam*, Nguyễn Xuân Kính (chủ biên), Viện Khoa Học Xã Hội Việt Nam, Viện Nghiên Cứu Văn Hóa, NXB Khoa Học Xã Hội, Hà Nội, 2008.

- *Tổng Tập Văn Học Các Dân Tộc Thiểu Số Việt Nam*, tập 4: *Truyện thơ*, Đặng Nghiêm Vạn (chủ biên), Trung Tâm Khoa Học Xã Hội Và Nhân Văn Quốc Gia, Viện Văn Học, NXB, Đà Nẵng, 2002.

****Thứ hai là những bài công bố trên các tạp chí :***

- “*Giá trị Truyện thơ Xông chụ xôn xao*”, Mạc Phi, (Nghiên cứu văn học, Hà Nội, 1961, số 5).

- “*Truyện thơ các dân tộc thiểu số - một thể loại văn học, hai phong cách ngôn ngữ*”, Lê Trường Phát, (Ngôn ngữ và đời sống, Hà Nội, 1996, số 2).

- “*Truyện thơ Đông Nam Á và Truyện thơ Nôm Việt Nam – một vài so sánh bước đầu*”, Vũ Tuyết Loan, (Văn hóa dân gian, Hà Nội, 1994, số 4, 1995, số 1).

- Tô Hoài, “*Tiếng hát làm dâu, tiếng hát đau thương căm hờn, tiếng thiết tha hy vọng nghìn đời của người phụ nữ Mèo*” (Tạp chí Văn học, Hà Nội, 1965, số 2).

****Thứ ba là những cuốn sách viết về văn học dân gian các dân tộc các dân tộc thiểu số :***

- *Lịch sử văn học Việt Nam*, tập 1, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, 1980.

- *Các dân tộc Tày – Nùng ở Việt Nam*, Lục Văn Pảo, 1992.

***Thứ tư là sách chuyên khảo về Truyện thơ :**

- *Chữ Nôm Tày và Truyện thơ*, Triều Ân chủ biên, Nxb.Văn học và Trung tâm Nghiên cứu Quốc học, Hà Nội, 2003.

- *Truyện thơ Tày- nguồn gốc, quá trình phát triển và thi pháp thể loại*, Vũ Tuấn Anh (2004), Nxb Đại học quốc gia Hà Nội.

- *Truyện thơ, trường ca dân tộc Thái*, Hội văn nghệ Sơn La, Sở Văn hóa- Thông tin, Hội Văn Nghệ Sơn La, 1997.

- *Bước đầu tìm hiểu một vài đặc điểm của Truyện thơ Thái “Chàng Lú – nàng Ủa”*, Lò Xuân Dừa, Luận văn Thạc sĩ Ngữ văn, Trường Đại học sư phạm Hà Nội, 2002.

- *Tiến dân người yêu (Sống chung thôn xóm)*, Bùi Văn Trọng Cường, (Văn nghệ dân tộc và miền núi, Hà Nội, số 9, 2000.

- *Số phận người phụ nữ Thái qua một số Truyện thơ tiêu biểu của người Thái Tây Bắc*, Hoàng Thị Hương Loan, Luận văn Thạc sĩ Ngữ văn, Trường Đại học sư phạm Hà Nội, 2006.

- *Văn hóa dân gian Mường - một góc nhìn*, Cao Sơn Hải), Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2006.

***Thứ năm là giáo trình đại học về văn học dân gian, trong đó có mục dành cho Truyện thơ :**

- *Giáo trình lịch sử văn học Việt Nam, Tập1 (văn học dân gian)*, Bùi Văn Nguyên, Nguyễn Ngọc Côn, Nguyễn Nghĩa Dân, Lý Hữu Tấn, Hoàng Tiến Tựu, Đỗ Bình Trị, Lê Trí Viễn, 1963.

- *Giáo Trình Văn học dân gian*, PGS. TS. Phạm Thu Yến (chủ biên), Nhà xuất bản Đại học Sư Phạm, 2002.

***Thứ sáu là luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ viết về Truyện thơ:**

- Luận án tiến sĩ Ngữ văn *Đặc điểm thi pháp Truyện thơ các dân tộc thiểu số* của PGS.TS. Lê Trường Phát (bảo vệ năm 1997).

- *Dịch và giới thiệu Truyện thơ “Tử thư – Văn thây” vùng Ngân Sơn, Bắc Kạn trong hệ thống Truyện thơ Tày*, Hà Thị Bình, Trường Đại học Sư phạm, 2002.

- *Hình tượng người phụ nữ trong Truyện thơ Mường về đề tài tình yêu*, Đinh Đức Giang, Trường Đại học sư phạm Hà Nội, 2003.

Trong sáu dạng kể trên, các dạng thứ nhất, thứ hai và thứ sáu chiếm số lượng nhiều hơn cả. Những dạng còn lại chiếm số lượng ít hơn, thậm chí rất ít. Cho đến nay chỉ có một cuốn sách chuyên khảo duy nhất về Truyện thơ Tày của Vũ Anh Tuấn, như vậy là ở dạng tài liệu thứ tư chỉ có một đơn vị tài liệu. Nếu gộp tất cả sáu dạng tài liệu nghiên cứu này rồi đem so sánh với số lượng công trình nghiên cứu về một số thể loại khác như Truyện cổ tích, Dân ca, Sử thi, thì chúng ta sẽ thấy số lượng công trình nghiên cứu về ba thể loại vừa nêu phong phú hơn.

Trong các công trình nghiên cứu nói trên, đã đặt ra và giải quyết không ít vấn đề về truyện thơ. Tuy nhiên, cũng vẫn còn một số vấn đề cần tiếp tục giải quyết hoặc cần đặt ra, trong đó có vấn đề tình yêu của người dân tộc thiểu số thể hiện trong Truyện thơ.

Có thể nói, vấn đề tình yêu của người dân tộc thiểu số vẫn chưa được quan tâm và chưa có công trình nào đi sâu nghiên cứu một cách cụ thể. Tuy nhiên, Luận văn sẽ không thể hoàn thành nếu thiếu đi nguồn tư liệu về Truyện thơ các dân tộc thiểu số từ các công trình đi trước, nhất là những tư liệu liên quan trực tiếp tới vấn đề của Luận văn mà các công trình đã được công bố như các tài liệu về Truyện thơ của các dân tộc thiểu số, các tài liệu về số phận người phụ nữ trong Truyện thơ của dân tộc Thái, tài liệu về hình tượng người

phụ nữ trong Truyện thơ của dân tộc Mường, tài liệu về “Tử thư – Văn Thây” ở vùng Ngân Sơn, Bắc Kạn trong hệ thống Truyện thơ Tày. Ngoài ra, người dân địa phương đã đóng góp thêm nguồn tư liệu để người viết thực hiện đề tài này

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Khảo sát các vấn đề về tình yêu lứa đôi của người dân tộc thiểu số, chủ yếu tập trung vào ba dân tộc Tày, Thái, Mường, từ đó có thể xác định được đối tượng và phạm vi nghiên cứu như sau:

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Truyện thơ (đã xuất bản) của 3 dân tộc : Tày, Thái, Mường (trong đó có tác phẩm “Văn học dân gian các dân tộc thiểu số Việt Nam” – NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, năm 2008).

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Do tính chất của vấn đề, đề tài sẽ tập trung khảo sát về vấn đề tình yêu lứa đôi (từ đây gọi tắt là *tình yêu*) của ba dân tộc Tày, Thái, Mường trong quá khứ thể hiện qua Truyện thơ và liên hệ với cuộc sống hiện nay ở xã Vân Tùng, huyện Ngân Sơn, tỉnh Bắc Kạn. Cuối cùng sẽ đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy các giá trị của Truyện thơ đối với việc xây dựng nếp sống mới hiện nay.

4. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu

4.2. Nhiệm vụ

Sưu tầm các Truyện thơ của ba dân tộc Tày, Thái, Mường và tài liệu có liên quan đã xuất bản. Từ đó chọn lọc các tác phẩm nói về vấn đề tình yêu, hôn nhân.

Phân tích các Truyện thơ đã chọn, từ đó đề nêu lên những nhận định về vấn đề tình yêu, hôn nhân của ba dân tộc Tày, Thái, Mường trong quá khứ.

Tìm hiểu thực tế hiện nay trên một số địa bàn để hiểu về tình yêu của đồng bào dân tộc thiểu số trong cuộc sống mới, so sánh với quá khứ để thấy những mặt tốt cần phát huy và những mặt chưa tốt để khắc phục.

Đề xuất các giải pháp về việc giữ gìn và phát huy những nét đẹp trong tình yêu, hôn nhân của ba dân tộc Tày, Thái, Mường nói riêng và của các dân tộc thiểu số nói chung.

3.2. Mục đích

Góp phần tiếp tục khẳng định giá trị của Truyện thơ, tạo thêm sự chú ý của công chúng đối với các nội dung của Truyện thơ các dân tộc thiểu số Việt nam.

Góp phần phát huy giá trị văn hóa truyền thống của đồng bào các dân tộc thiểu số trong cuộc sống đương đại, trong đó vận dụng những mặt tích cực vào việc xây dựng nếp sống văn hoá hiện nay.

4. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp luận chung là phương pháp luận Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh.

Các phương pháp cụ thể được sử dụng là:

- Phương pháp nghiên cứu liên ngành (văn học – văn hóa học – dân tộc học).
- Phương pháp xử lý trên văn bản (nghiên cứu trên một số văn bản chứ không phải chỉ một loại văn bản).
- Phương pháp xã hội học văn hóa (áp dụng hạn chế).

- Phương pháp nghiên cứu văn học dân gian theo típ và mô típ (áp dụng khi nhận xét về hình tượng nhân vật).

- Phương pháp sưu tầm thực địa (áp dụng khi nghiên cứu, khảo sát về số liệu ở địa phương)

- Phương pháp tiếp cận hệ thống.

5. Đóng góp của đề tài

Luận văn nghiên cứu vấn đề tình yêu và hôn nhân của đồng bào dân tộc thiểu số thể hiện qua Truyện thơ, hy vọng:

Đóng góp thêm nguồn tư liệu mới, những quan niệm cũng như thái độ, cách ứng xử của người dân tộc thiểu số về vấn đề tình yêu. Bổ sung về những vấn đề tồn tại trong suy nghĩ của người dân tộc thiểu số về tình yêu.

Kết quả nghiên cứu của luận văn sẽ góp thêm cơ sở khoa học cho việc định hướng các chính sách, xã hội, văn hóa, giáo dục của nhà nước về vấn đề tình yêu đối với người dân tộc thiểu số. Bên cạnh đó góp phần nhỏ vào việc gìn giữ và phát huy các mặt tích cực và hạn chế những mặt tiêu cực trong tình yêu của người dân tộc thiểu số thể hiện qua Truyện thơ để vận dụng vào cuộc sống hiện nay.

6. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu, kết luận, phụ lục, Luận văn gồm có 3 chương:

Chương 1: Cơ sở lý luận liên quan đến đề tài

Chương 2: Truyện thơ, vấn đề tình yêu của các dân tộc thiểu số thể hiện qua Truyện thơ

Chương 3: Gìn giữ và phát huy những nét đẹp về tình yêu của các dân tộc thiểu số trong việc xây dựng nếp sống hiện nay

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Văn hóa dân gian – Những phương pháp nghiên cứu*. NXB Khoa học xã hội – Hà Nội, 1990
2. Vi Hồng Nhân, *Văn hóa các dân tộc thiểu số từ một góc nhìn*,
3. Nông Quốc Chấn, *Văn hóa các dân tộc Việt nam thống nhất mà đa dạng*,
4. Ngô Đức Thịnh, *Bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống các dân tộc*, Tạp chí dân tộc học, Hà Nội, 1993.
5. Trần Ngọc Thêm, *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, Trường Đại học Tổng hợp thành phố Hồ Chí Minh, 1995.
6. Nông Đức Mạnh, *Phát huy giá trị văn hóa các dân tộc* (Sách “*Văn hóa và sự phát triển các dân tộc thiểu số Việt Nam*”), Hà Nội, 1996.
7. Nguyễn Xuân Kính (chủ biên), *Tổng tập Văn học dân gian các dân tộc thiểu số việt Nam*, Viện Khoa Học Xã Hội Việt Nam, Viện Nghiên Cứu Văn Hóa, NXB Khoa Học Xã Hội, Hà Nội, 2008.
8. Đặng Nghiêm Vạn (chủ biên), *Tổng Tập Văn Học Các Dân Tộc Thiểu Số Việt Nam*, tập 4: Truyện thơ, Trung Tâm Khoa Học Xã Hội Và Nhân Văn Quốc Gia Viện Văn Học, NXB, Đà Nẵng, 2002.
9. Đinh Gia Khánh, *Trên đường tìm hiểu văn hóa dân gian*
10. *Tuyển tập văn học các dân tộc ít người ở Việt Nam*,
11. Đặng Văn Lung, Sông Thao biên soạn, tuyển chọn (1999), *Tuyển tập văn học dân gian*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội, tập 5: *Sử thi – Truyện thơ*.
12. Phan Đăng Nhật, (2004), “Truyện thơ”, in trong cuốn sách của Vũ Tuấn Anh (2004), *Truyện thơ Tày nguồn gốc, quá trình phát triển và thi pháp thể loại*, Nxb. Đại học quốc gia Hà Nội.